

Попадич О.О., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки
вищої школи Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»,
М.Ужгород, Україна

ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ ФАКУЛЬТАТИВНИХ КУРСІВ ПРАВознавства для молодших школярів

Реалізація змісту правового виховання у навчально-виховному процесі обумовлює не тільки знання учнів, але й «формування у їхній свідомості переконаності у справедливості та доцільності певних вимог, готовності дотримуватися їх повсякденно; розкриття прав та обов'язків громадян тощо» [1, с.7]. Водночас, необхідна певна правова освіченість учнів, зокрема знання права, сформованість правового світогляду, переконаність у правовій поведінці, розуміння корисності і необхідності правових знань, «тобто сформованість правового мислення, вміння критично творчо осмислювати правові норми» [3, с.20]. Вважаємо, що курси основ правознавства у початковій школі за вибором виконують позитивну роль у навчанні, однак існує певний мінімальний обсяг правових знань, якими повинні володіти усі без винятку молодші школярі.

Поняттєва система дидактики курсів інтеграції утворює філософські категорії (пізнання, знання, зміст, суть і подія, загальне й поодинокі тощо), поняття загальнонаукові методологічні (система, побудова, елемент, зв'язок, інтеграція, функція тощо), педагогічні поняття (навчання, розвиток, мотивація, сприйняття, уявлення, освоєння, вміння, навичка тощо), поняття власне дидактичні (навчання, викладання, вивчення, навчальний та інтегративний курси, зміст, форми, методи, навчальні засоби тощо) [2]. Кожна дидактична

система характерна інтегративними курсами (як взаємодіючими системами), що спричинюють власну появу і за потреби можливий їх перехід один в одного. Тракувати інтегративний курс як взаємодоповнення змісту двох або більше навчальних курсів примітивно, позаяк це не буде відображенням його суті як цінної дидактичної категорії.

Специфіка і значущість інтегративного курсу залежать не тільки від його педагогічної мети, а й від методологічного спрямування. Такі курси в педагогічному процесі початкової школи закладають основи методологічних, психологічних, педагогічних, дидактичних і методичних завдань стосовно низки шляхів їх розроблення (переважно це змістовий і процесуальний шляхи). Як і в будь-якому педагогічному явищі, в основу пізнання інтегративних курсів покладено методологію. Завдяки застосуванню методології з метою встановлення взаємозв'язків, взаємовідношень, співвідношень якісних і кількісних ознак курсів інтеграції можливі прогнозування їхнього розвитку й упровадження їх у закладах освіти.

Світоглядність інтегративного курсу полягає у створенні методологічних знань, інтегративних за природою. Якщо йдеться про предметні навчальні курси, як-от про фізику, хімію, історію, методологічні знання ґрунтуються на методології тієї чи іншої науки. Для курсу інтеграції такі знання інтегрують методології кількох дисциплін. Якщо інтегративний курс ґрунтується на гібридній науці, то зазвичай його методологічна основа – педагогічна трансформація методології гібридної науки (біофізика, геоботаніка та ін.).

Сутність аксіологічної функції інтегративного курсу – поєднання ціннісних орієнтацій низки наук і галузей знань. В умовах фахово-технічної школи таке поєднання вкрай важливе з методологічного аспекту, позаяк спрямоване на створення не тільки тих чи інших наукових цінностей. Впровадження аксіологічної функції курсу інтеграції формує глобальні різною мірою цінності людини.

Інтегрований курс правознавства для молодших школярів розглядається нами як *система* елементів з певною структурою та зв'язками між цими

елементами. В центрі системи знаходиться інваріантний міні-курс, який є засобом для формування в учнів молодших класів цілісної системи правових знань, що базується на доступних для них навчальних матеріалах. Ці матеріали походять з таких джерел, як зміст навчальних предметів, повсякденне життя, суспільні явища, засоби масової інформації тощо. Система містить як центральний інтегрований міні-курс (інваріантний) так і низку додаткових (варіативних) тематичних курсів.

Інваріантний курс правознавства містить інтегровані відомості з різноманітних галузей правового знання для учнів, які є загальними і необхідними, які повинна знати кожна дитина початкової школи. Інтегрованими ці знання є тому, що на даному етапі вони базуються на навчальному матеріалі різних предметів та галузей знань. Інваріантний міні-курс невеликий за обсягом та містить всі необхідні для учня початкової школи відомості з правознавства.

В інваріантному курсі, який є серцевиною системи, забезпечується логічний розвиток знань від простіших до складніших, незважаючи на джерело походження цих знань. Далі система доповнюється різноманітними тематичними курсами. Ці курси вже стосуються окремих галузей правових знань чи груп знань і є розширенням, доповненням, конкретизацією цих, лаконічно представлених в інваріантному курсі, тем і понять. Наступним важливим етапом є забезпечення викладання цього курсу відповідними формами та методами викладання. Оскільки на даному етапі ці курси є факультативними, то і їх викладання можливо не в виді урочних занять, а у виді різноманітних занять, зокрема гурткових. Значну роль тут мають ігри, зокрема рольові та дидактичні, де діти приймають активну участь у засвоєнні й розвитку знань.

Пропонована нами система є відкритою, тобто синергетичною. Це означає, що ця система всіма своїми елементами постійно взаємодіє з оточуючим середовищем. Така система постійно змінюється, змінюються її елементи, переструктуровуються зв'язки, що забезпечує здатність системи до

самоорганізації, подальшого її удосконалення.

У формуванні методологічних засад курсів інтеграції істотне значення має інтегративний підхід, що полягає у філософському трактуванні цілого не як суми часток, а як нової якості за рахунок певного способу зв'язку між складовими такої структури.

Інтегративність зв'язку поміж елементами цілого (інтегративного курсу) відповідає всім умовам його формування, позаяк однією із суттєвих ознак інтеграції слугує виникнення нової якості різних частин. Власне інтегративними засобами доцільно формувати систему таких курсів як єдину сукупність частин, настільки тісно один з одним пов'язаних, що стосовно оточення становлять єдине ціле. Тож на методологічному рівні інтегративний курс вважаємо цілісністю з новою якістю за рахунок нового способу зв'язку частин, що становлять його міждисциплінарність. З методологічного погляду інтегративний курс має одночасно бути єдиним цілим із якісно новими ознаками стосовно галузей знань і особливостей діяльності, на основі яких він побудований.

Для цього, щоб інтеграція курсу була науково обґрунтованою, необхідне дотримання викладених нижче *методологічних засад*: обґрунтування наукової підстави інтеграції; забезпечення логічного розвитку змісту знань у курсі; інтеграція правових знань зі знаннями з інших дисциплін; використання інтегрованих форм і методів навчання відповідно; виникнення нової якості системних правових знань в процесі інтеграції; передбачення диференціації знань з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Для побудови інтегрованого курсу необхідно забезпечити, щоб елементи, які його утворюють, були достатньо близькі, щоб злитись в єдину систему, і, водночас, достатньо далекі, щоб не створити систему, тотожну сумі елементів.

Курс є інтегрованим, оскільки знання у ньому поєднуються на підставі науково обґрунтованих і педагогічних закономірностей, законів, принципів та критеріїв відбору змісту.

Суттєве значення має також міждисциплінарна інтеграція, яка стосується узгодження та координації різнопредметних та різногалузевих знань найрізноманітнішого походження. Ці знання повинні бути не тільки згруповані за тематичними блоками, але і викладені в логічній послідовності. Оскільки курс має на меті забезпечити правові знання учнів, то домінуючою є логіка правознавства та юридичних наук.

Зауважимо, що об'єднані таким чином знання дозволяють створити нову їх якість. Пояснимо це детальніше. Кожен навчальний предмет містить елементи правових знань з повсякденного життя, інших навчальних дисциплін чи засобів масової інформації тощо. Якщо виокремлені з цього матеріалу елементи правових знань підпорядковані науково обґрунтованій інтеграції, у змісті новоствореного курсу виникає якісно нове знання, яке не містилося в жодному з вхідних блоків знань. Саме це є особливістю не простого поєднання, а курсу власне інтегративного.

Насамкінець відмітимо, що інваріантний міні-курс правознавства, який ми описуємо, повинен передбачати і диференціацію свого змісту. Будучи інтегрованими і утворюючи цілість, ці знання повинні передбачати їх зміни залежно від віку дітей (перший чи четвертий клас), індивідуальних інтересів дітей, регіону тощо.

Варіативний тематичний курс з одного боку, підпорядковується інваріантному курсу і доповнює його, однак може існувати як самостійна навчальна одиниця. Підкреслимо, що це дуже важливо і, знову ж таки, стверджує інтегративну природу пропонованої нами системи. Власне, інтеграція відрізняється від синтезу, від комплексу тим, що елементи її зберігають відносну автономію і можуть працювати і як елементи системи, і як самостійні автономні утворення. Кожен з тематичних курсів має власну тематику, обсяг, а також форми, методи і засоби вивчення.

Література:

1. Запорожан І. Г. Педагогічні основи правовиховної роботи з молодшими

- школярами. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2002. 19 с. 1
2. Собко Ярослав Максимович Теоретичні та методичні основи інтегративних курсів у професійно-технічній освіті : монографія / За ред. С.У.Гончаренка. Львів : Сполом, 2006. 332 с. 5
 3. Циганій С. О. Формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний авіаційний університет. Київ, 2017. 242 с. 8